
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ, 2 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

ΚΩΣΤΑΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

ΝΙΚΗ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

A1. Μετάφραση διδαγμένου κειμένου

Επομένως, ούτε από τη φύση ούτε αντίθετα προς τη φύση γεννιούνται μέσα μας οι αρετές, αλλά (γεννιούνται σε εμάς που) έχουμε από τη φύση την ιδιότητα να τις δεχτούμε, όμως τελειοποιούμαστε σε αυτές με τον εθισμό. Και ακόμα, για όσα υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως, πρώτα βρισκόμαστε εφοδιασμένοι με τις δυνατότητες γι' αυτά και ύστερα προχωρούμε στις αντίστοιχες ενέργειες (αυτό ακριβώς είναι φανερό στις αισθήσεις· γιατί δεν αποκτήσαμε τις αισθήσεις έχοντας δει πολλές φορές ή έχοντας ακούσει πολλές φορές, αλλά αντίθετα, έχοντας τις κάναμε χρήση τους, δεν τις αποκτήσαμε έχοντας κάνει και ξανακάνει χρήση τους)· τις αρετές όμως τις αποκτούμε αφού πρώτα τις εφαρμόσουμε στην πράξη, όπως ακριβώς γίνεται και στις άλλες τέχνες· γιατί αυτά που πρέπει να τα κάνουμε αφού τα μάθουμε, αυτά τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα, όπως για παράδειγμα οικοδόμοι γίνονται χτίζοντας οικοδομήματα και κιθαριστές παίζοντας κιθάρα· έτσι λοιπόν γινόμαστε και δίκαιοι κάνοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες κάνοντας σώφρονες πράξεις, ανδρείοι κάνοντας ανδρείες πράξεις.

B1 Ερμηνευτική ερώτηση

- **Οι διανοητικές αρετές**
- Αφορούν το καθαρά λογικό μέρος της ψυχής (τό λόγον ἔχον).
- Χρωστούν την γένεση και την αύξησή τους στη διδασκαλία, γι' αυτό απαιτούν πείρα και χρόνο για να γίνουν κτήμα εκείνου που προσπαθεί να τις αποκτήσει.
- Είναι εμφανές, λοιπόν, ότι για την απόκτησή τους το βάρος πέφτει στον διδάσκοντα και γενικότερα στην εκπαίδευση. Ο δάσκαλος θα βοηθήσει τον νέο να γίνει φορέας της γνώσης και της σοφίας.

- **Οι ηθικές αρετές**
- Οι ηθικές αρετές (π.χ. δικαιοσύνη, σωφροσύνη, ανδρεία, γενναιότητα, τιμιότητα) αφορούν το επιθυμητικό μέρος της ψυχής (το μέρος που μετέχει και στο καθαρά λογικό μέρος και στο άλογο μέρος της ψυχής).
- Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ο άνθρωπος τις αποκτά με τον εθισμό, την συνήθεια, η οποία επέρχεται με την επανάληψη ενός συγκεκριμένου τρόπου συμπεριφοράς. Η επανάληψη, συνεπώς, ηθικών πράξεων θα οδηγήσει σε εθισμό σε αυτές και συνεπώς στην απόκτηση της ηθικής αρετής (για παράδειγμα, για να αποκτήσει κανείς την αρετή της τιμιότητας, πρέπει να εθιστεί πρώτα στην έντιμη συμπεριφορά και αυτό θα επιτευχθεί μέσω της επανάληψης έντιμων πράξεων).
- Αφού τις ηθικές αρετές τις αποκτάμε με τον εθισμό είναι εμφανές ότι δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως (απορρίπτεται εδώ η παλιά αριστοκρατική αντίληψη - σχόλιο βιβλίου)

- Επομένως, ο άνθρωπος έχει την ευθύνη για την απόκτηση των ηθικών αρετών, αφού από αυτόν εξαρτάται το κατά πόσο θα εθιστεί σε ηθικές πράξεις.
- Σύμφωνα με το ερμηνευτικό σχόλιο του σχολικού βιβλίου: «Και στον Πλάτωνα συναντούμε την ίδια διδασκαλία. Λέει μάλιστα ο Πλάτωνας ότι ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει κάποια ψυχικά χαρακτηριστικά ήδη από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξής του». Σύμφωνα δηλαδή και με τον Πλάτωνα το ήθος (= οι ηθικές αρετές) δημιουργούνται σε πολύ μικρή ηλικία από το έθος, τον εθισμό.

B2 Ερμηνευτική ερώτηση

- Δύναμις – ενέργεια (σχόλιο βιβλίου)
  - Θεμελιώδεις όροι στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη.
  - Δύναμις: η δυνατότητα ενός όντος να γίνει ή να κάνει κάτι.
  - Ενέργεια: η πραγμάτωση αυτής της δυνατότητας.
  - Η ενέργεια έχει για τον Αριστοτέλη μεγαλύτερη αξία από την δύναμιν.
  - Συνδέει (χρονικά) τις ενέργειες με το ύστερον και τις δυνάμεις με το πρότερον.
- Το παράδειγμα των αισθήσεων
  - Όσον αφορά τις αισθήσεις, γεννιόμαστε με τη δυνατότητα να τις εφαρμόσουμε (δύναμις) και στη συνέχεια, όταν τις εφαρμόζουμε, ενεργοποιούμε (ενέργεια) αυτήν τη δυνατότητα (.
  - Χρησιμοποιεί παραδείγματα παρμένα από την παρατήρηση της καθημερινής ζωής – πραγματικότητας για να τεκμηριώσει τις απόψεις του (από τις φυσιολογικές λειτουργίες του ανθρώπου και συγκεκριμένα τις αισθήσεις της ακοής και της όρασης: γεννιόμαστε με τη δυνατότητα να ακούμε και να βλέπουμε, γι' αυτό ακούμε και βλέπουμε) ⇒είναι εμπειρικός, όχι θεωρητικός φιλόσοφος.
- Ο συλλογισμός
  - Για καθετί που το έχουμε από την φύση (π.χ. τις αισθήσεις μας), πρώτα έχουμε τη δυνατότητά του να ενεργήσει και στην συνέχεια φτάνουμε στην ίδια την ενέργεια.
  - Αντίθετα, τις αρετές (όπως και τις τεχνικές δεξιότητες) πρώτα τις εφαρμόζουμε στην πράξη και στη συνέχεια τις αποκτούμε: μπορεί να έχουμε μια κλίση για κάποια τέχνη, αν όμως δεν εξασκηθούμε σε αυτή δε θα μπορέσουμε ποτέ να γίνουμε τεχνίτες. Και τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί εδώ είναι παρμένα από το χώρο της καθημερινότητας. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι ο οικοδόμος και ο κιθαριστής για να χτίσουν σπίτια και για να παίξουν καλά την κιθάρα, χρειάζεται πρώτα να εξασκηθούν σε αυτό. Την ίδια άποψη, ότι δηλαδή η τέχνη κατακτιέται με την εξάσκηση, συναντάμε και στον Πλάτωνα, ο οποίος λέει ότι και το παιδικό παιχνίδι είναι μια μορφή εξάσκησης για την τέχνη που το παιδί προορίζεται να εξασκήσει στο μέλλον (βλ. ερμηνευτικά σχόλια του σχολικού βιβλίου).

Συμπέρασμα: Η ηθική αρετή δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως.

- Η αναλογία των αρετών με τις τέχνες
  - Ο Αριστοτέλης συχνά τονίζει την ομοιότητα στον τρόπο απόκτησης των τεχνών και των ηθικών αρετών.
  - Προξενεί εντύπωση η φράση «ώσπερ και επί των άλλων τεχνών» (φαίνεται να εντάσσει τις αρετές στην κατηγορία των τεχνών - Ο σύνδεσμος «καί», καθώς και η χρήση του επιθέτου «άλλων», είναι μεν περιττά (η ηθική αρετή δεν εντάσσεται στο σύνολο των τεχνών), υποδηλώνουν όμως την αναλογία μεταξύ τους: και στα δύο είδη δραστηριοτήτων η άσκηση προηγείται της απόκτησης, αφού και τα δύο δεν προέρχονται από τη φύση, αλλά κερδίζονται στην πράξη.) Το παράδοξο αυτό εξηγείται αν σκεφτούμε ότι τα έργα του Αριστοτέλη είναι οι προσωπικές του σημειώσεις που θα τον διευκόλυναν στη διδασκαλία και όχι τα επίσημα εκδομένα βιβλία του ⇒ δικαιολογείται η προχειρότητα και η προφορικότητα.

B3. Ερώτηση από την εισαγωγή

σελ 152-153 «Πριν από όλα ο Αριστοτέλης...σε ηθικές και διανοητικές»

B4. Λεξιλογική άσκηση

	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ	ΕΠΙΘΕΤΟ
ούσης	οντότητα	ουσιαστικός
ἔσχηκε	σχέση	τροπαιούχος
πεφυκότων	φύση	φυσιολογικός
χρησάμενοι	χρησιμότητα	χρηστικός
μανθάνομεν	μάθηση	μαθησιακός

Γ1. Μετάφραση αδιδακτου κειμένου

Γιατί νομίζω ότι εσείς δεν αγνοείτε, ότι πολλές πράξεις ήδη έχουν γίνει τέτοιες, ώστε στην αρχή όλοι θεώρησαν ότι είναι συμφορές και συμπόνεσαν τους παθόντες, ύστερα, όμως, κατάλαβαν ότι αυτές οι ίδιες έχουν γίνει αιτίες των μεγαλύτερων καλών. Και γιατί πρέπει να αναφερθώ στα πιο μακρινά; Αλλά και τώρα, οι πόλεις που έχουν βέβαια τα πρωτεία, εννοώ οι πόλεις των Αθηναίων και των Θηβαίων, δεν θα μπορούσαμε να βρούμε ότι έχουν αποκτήσει μεγάλη επίδοση εξαιτίας της ειρήνης, αλλά εξαιτίας αυτών των οποίων αν και αρχικά δυστύχησαν στον πόλεμο, πάλι ανέκτησαν τις δυνάμεις τους και ύστερα από αυτά (θα μπορούσαμε να βρούμε) ότι η μία έγινε ηγετιδα δύναμη των Ελλήνων, η άλλη ότι έχει γίνει στην παρούσα χρονική περίοδο τόσο μεγάλη, όσο κανένας ποτέ ως τώρα δεν είχε την προσδοκία ότι θα γίνει. Γιατί οι διακρίσεις και οι λαμπρότητες δεν συνηθίζουν να αποκτώνται μέσω της αδράνειας, αλλά με αγώνες.

Γ2. Άσκηση γραμματικής

- ἔ
- πορρωτάτω
- εὔ
- ὑμῶν αὐτῶν
- ἡγεμόσι(ν)
- ᾤετο
- ὑπειλῆφθαι
- τοῖς πεισομένοις
- γνοιή
- κατάστηθι

Γ3α. Συντακτική αναγνώριση λέξεων

- ὑμᾶς → υποκείμενο στο *ἀγνοεῖν* (ετεροπροσωπία)
- συμφοράς → κατηγορούμενο στο *ἄς* από το *εἶναι*
- τοῖς παθοῦσι → επιθετική μετοχή, αντικείμενο στο *συνηχθέσθησαν*
- τί → αιτιατική της αιτίας στο *δεῖ λέγειν*
- λαβούσας → κατηγορηματική μετοχή
- ἡγεμόνα → κατηγορούμενο στο *τήν μὲν* από το *καταστᾶσαν*.

Γ3β. Άσκηση ευθέος λόγου στον πλάγιο

- Ὁ ῥήτωρ εἶπεν τὰς γάρ ἐπιφανείας καὶ τὰς λαμπρότητας οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλὰ ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλεῖν. (απαρεμφατική σύνταξη)
- Ὁ ῥήτωρ εἶπεν ὡς αἱ γάρ ἐπιφάνειαι καὶ λαμπρότητες οὐκ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἀλλὰ ἐκ τῶν ἀγώνων γίνεσθαι φιλοῖεν. (μετατροπή της κύριας πρότασης κρίσεως σε δευτερεύουσα ειδική πρόταση, εκφερόμενη με ευκτική του πλάγιου λόγου)

ΚΡΙΤΙΚΗ / ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

- Στο διδαγμένο κείμενο οι ερωτήσεις ήταν σαφείς. Έπρεπε οι μαθητές να δώσουν προσοχή στην ένταξη και των σχολίων του βιβλίου στις απαντήσεις τους.
- Το αδίδακτο κείμενο δεν θα ήταν σε θέση να δυσκολεύσει τους καλά προετοιμασμένους μαθητές, όπως, επίσης οι γραμματικές και οι συντακτικές ασκήσεις.